

O'QUVCHILARNING SAVODXONLIGINI OSHIRISHDA ONA TILI VA O'QISH FANINING AHAMIYATI

Nasriddinova Nasiba Alimjonovna

Guliston davlat universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6589908>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10-may 2022

Ma'qullandi: 14- may 2022

Chop etildi: 27- may 2022

KALIT SO'ZLAR

Boshlang'ich ta'lim,
o'qituvchi, o'quvchi, ta'lim,
tarbiya, savodxonlik,
didaktika, lingvodidaktika,
mutafakkir, dars, darslik,
metod.

ANNOTATSIYA

O'qish savodxonligi – shaxs o'zining bilim va salohiyatini rivojlantirish, jamiyatda o'z o'rnini topish maqsadiga erishishi yo'lida matnlarni tushunish, ulardan foydalanish, ular ustida mulohaza yuritish hamda ularga munosabat bildirish qobiliyatidir.

Boshlang'ich ta'lim- inson hayotida muhim ahamiyatga ega. Inson maktabga ilk qadam qo'ygan kundan boshlab uning oldida faqat bilim olish maqsadi turadi. Inson ushbu maqsadini amalga oshirish uchun harakat qiladi. Bu yo'lda qanchadan- qancha kitoblar o'qiydi va ustozlardan kerakli bilimlarni oladi. Shu sababli ham boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan o'quvchilarga bilim berishda judayam katta mas'uliyat talab etiladi. Ular o'quvchilar savodini chiqarishda, ularga fan yuzasidan zarur bo'lgan bilim, ko'nikmalarni berishda o'zlarining barcha imkoniyatlarini ishga solishlari zarur.[1] Ta'lim sohasining poydevori- bu boshlang'ich ta'lim hisoblanadi. Boshlang'ich ta'limda olingan bilim ko'nikma va malakalar qolgan yillar davomida egallanadigan bilimlar uchun asos-poydevor hisoblanadi. Zero, poydevori qanchalik mustahkam bo'lsa imorat shunchalik chidamli bo'ladi. Boshlang'ich sinflarda mukammal bilimga

ega bo'lgan o'quvchi yuqori sinflarda va ta'limning keyingi bosqichlarida ham hech qanday muammolarga duch kelmaydi. Mening fikrimcha, bu yo'lda boshlang'ich sinf o'qituvchilari, ya'ni pedagoglarning mahorati judayam katta ahamiyatga egadir. Boshlang'ich sinf o'qituvchilari ilk bora maktabga kelgan jangi go'dak, murg'ak bola, ko'zlari bilim istab, yonib turuvchi bo'lajak o'quvchilarni avvalo o'z farzandi, ukasi, singlisi, jigarbandidek qabul qilib, uni yetaklay olishi zarur. Savod o'rgatishda o'qituvchi o'z o'quvchilariga o'z bilimi, kuch g'ayrati, shirin so'zi, mehribonligini ko'rsata olishi, bu mashaqqatli yo'lda sabr- toqati va matonati bilan o'quvchilariga namuna bo'la olishi zarur. O'z kasbining ustasi bo'lishni xohlagan har qanday pedagog, qanday vaziyatda bo'lishidan qat'iy nazar avvalo o'zini qo'lga ola bilishi zarur va shartdir! Chunki, bir sinfda agar 30 ta o'quvchi bo'lsa, ular 30 xil harakterga ega bo'ladilar. Ularning har biri bilan individual, yakka

xolatda ishlashiga to'g'ri keladi. Uning uchun o'qituvchi psixologiya fani haqida ham oz bo'lsada tushunchaga ega bo'lmog'i zarur. Maktabda shunday vaziyatlar bo'ladiki, kerak bo'lsa o'z o'quvchingiz darsga qiziqishi, siz bergan bilimni olishi uchun aktrisalik qilib rol ham o'ynab bera olishingiz kerak... Agar o'quvchi o'z o'qituvchisini hurmat qilsa, uni yaxshi ko'rishini his qilib tursa, o'qituvchisining bilim berish shakllari, yo'llari unga maqul kelsa, o'quvchi uyida qanday vaziyat bo'lishidan qat'iy nazar o'qituvchi tomon talpinadi, intiladi. Kerak bo'lsa u darslarini o'zlashtira olmagan kunlarda ham ustozini bir bora ko'rib ketish uchun maktabga boradi. O'z uyida oilasida tarbiya olib kelgan bolalarga ta'lim berish, savod o'rgatish bilan birga bolani tarbiyalab ham borish zarur va shartdir.

O'qish savodxonligi– jamiyat tomonidan talab qilinadigan va inson tomonidan qadrlanadigan yozma tilning shakllarini idrok etish va amaliyotda qo'llay olish qobiliyatidir. Asosiy e'tibor, tushunishni namoyon qilishdan o'zlashtirilgan ma'lumotlarni qanday qilib yangi loyihalar va vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatlarini namoyon qilishga qaratilmoqda. Boshlang'ich sinf darslarida o'quvchini qalban yuksak, ma'naviy boy qilib tarbiyalashda ajdodlarimiz yaratgan betakror asar durdonalaridan foydalangan holda bilim berish hamda odob-axloq qoidalarga o'rgatish muhim ahamiyatga ega.[2] Mamlakatimiz innovatsion taraqqiyot yo'lida shiddat bilan rivojlanib borayotgan bir davrda kelajagimiz davomchilari bo'lmish (boshlang'ich sinf o'quvchilari) yoshlarimizning ijodiy qobiliyatlari va ijodkorligini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning bilim, ko'nikma va malakalarini shakllantirish hamda ilg'or

xorijiy tajribalar, xalqaro mezon va talablar asosida baholash tizimi (PIRLS, TIMSS) ya'ni,

1) PIRLS - Progress in International Reading and Literacy Study —boshlang'ich 4-sinf o'quvchilarining matnni o'qish va tushunish darajasini baholash;

2) TIMSS- Trends in International Mathematics and Science Study— 4 va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy yo'nalishdagi fanlardan o'zlashtirish darajasini baholash; tizimi

Shu yo'lda xalqaro tajribalarni o'rganish, mavjud tizimni har tomonlama qiyosiy tahlil qilish, tegishli yo'nalishdagi xalqaro va xorijiy tashkilotlar, agentliklar, ilmiy-tadqiqot muassasalari bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga egadir. Boshlang'ich sinflarda ona tili va o'qish darsi alohida ajralib turadi. Ona tili va o'qish darslari orqali o'quvchining savodi chiqadi. U yozishni va o'qishni o'rganadi. Bu o'quvchilarga keyinchalik ham boshqa fanlarni yaxshi o'zlashtirishiga yordam beradi. Bunda asosiy rolni albatta boshlang'ich sinf o'qituvchisi egallaydi. Chunki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining savodini chiqarish o'qituvchidan kasbiy mahorat va bilim talab etadi. Bu vazifa o'qituvchining zimmasiga ulkan mas'uliyat yuklaydi. O'qituvchi har doim ushbu mas'uliyatni his qilgan holda dars jarayonini tashkil etishi lozim. Bunda o'qituvchidan ijodkorlik, izlanish, ilg'or va inovatsion texnologiyalarni, ilg'or o'qituvchilarning tajribalarini o'z darsida mahorat bilan qo'llay olish talab etiladi. [3] O'quvchilarning savodxonligini oshirishda ona tili va o'qish fani muhim ahamiyatga ega. Boshqa fanlarda bo'lgani kabi ona tili va o'qish darslarida ham axborot texnologiyalaridan foydalanib dars olib borish ta'lim sifatini oshirishga va

o'quvchilarning darsga nisbatan qiziqishlarini o'stirishga yordam beradi deb o'layman. Shu sababli ona tili va boshqa darslarda axborot texnologiyalarini qo'llash asosida dars o'tish davr talabi deb aytishimiz mumkin. Ona tili va o'qish darslarida multimedia vositalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishda ham ta'limiy, ham tarbiyaviy ahamiyatga ega. Masalan: axborotning xilma-xilligi: matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animatsiyalardan foydalanishga erishiladi. O'quvchilarga ta'lim olishda ijodiy munosabatni uyg'otadi va bu o'quvchilarda o'zlariga bo'lgan ishonchni shakllantiradi; o'quvchilarning tafakkurini rivojlantiradi; o'z-o'zini namoyish etish imkonini beradi; o'quvchi mavzu bo'yicha yangi fikrlarni bildirishga va o'ziga o'zlashtirishga ruhan tayyor bo'ladi. Ushbu jihatlardan kelib chiqib aytish mumkinki, zamonaviy o'qituvchi butun dunyo ta'lim tizimida bo'layotgan o'zgarishlardan doimo xabardor bo'lishi va ularni o'zlashtirib o'z faoliyati davomida qo'llay olishi lozim. Shu paytgacha maktablarning boshlang'ich sinflarida "ona tili" va "o'qish" darslari alohida o'tilar edi. Bugungi kunga kelib, yangi o'quv yili (2021-2022- o'quv yili) dan 1-2- sinflar kesimida ushbu ikki fan birlashtirilib yagona "Ona tili va o'qish savodxonligi" darsligi joriy etildi. Ushbu fan joriy etilishining o'zi ham bugungi kunda yurtimizda ta'lim sohasidagi bo'layotgan o'zgarishlarning bir turi hisoblanadi. Yangi darslik yuqorida ta'kidlab o'tganimizdek, (axborotning xilma-xilligi: matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar,

telekadrlar, animatsiyalar) asosan axborot texnologiyalari asosida darsni o'tishga mo'ljallangan. Yangi darslikda rang-barang tasvirlar, qiziqarli topshiriqlarga e'tibor qaratilgan. Yangi darslikda o'quvchilarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish uchun har bir mavzuga alohida topshiriqlar ishlab chiqilgan. Shunday ekan ushbu topshiriqlarni bajarish uchun albatta o'qituvchi dars davomida axborot texnologiyalaridan foydalanishi zarur. Boshlang'ich sinflarning "ona tili va o'qish savodxonligi" fanini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishning keng imkoniyatlari yaratilgan va bular sirasiga o'quv adabiyotlarining yangi avlodlari: elektron o'quv qo'llanmalar, elektron darsliklar, qisqa interaktiv o'quv dasturlari, audio qo'llanmalar, multimediali darslarni kiritib o'tish mumkin. Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarga topshiriqlarda audiomatnni tinglab tushunishlari va shu asosida topshiriqlarni bajarishlari yuzasidan topshiriqlar qo'yilgan. Ushbu darslik xalqaro baholash tizimlariga mos ravishda tuzilgan bo'lib, darslikdan asosiy maqsad o'quvchilar o'z fikrlarini tinglab va o'qib tushunishlari, fikrini bayon eta olishlariga erishish hisoblanadi. Ushbu darslik bilan bir qatorda o'qituvchi kitobi, o'quvchilar mashq daftari va fan multimedia ilovalari ishlab chiqilgan. Asosan darslikda audiomatnlar uchraydi. O'quvchilar ushbu matnlar orqali tinglab tushunishlari lozim bo'ladi. O'qituvchi bir mavzuni har xil ko'rinishda, didaktik materillar asosida o'quvchiga yetkazib berishligi talab qilinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang'ich sinf ona tili darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati
Shukurova H. – o'qituvchi 2021
2. https://cyberleninka.ru/article/n/xalqaro_tadqiqotlar_tajribasida_boshlang'ich_sinf_o'quvchilarini_o'qish_savodxonligini_baholash
3. I.Azimova, K. Mavlonova, S. Quronov, Sh. Tursun "Ona tili va o'qish savodxonligi" Toshkent-2021
4. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Didaktika>
5. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq Ta'lim Vazirligi "Umumiy o'rta ta'lim milliy o'quv dasturi" ona tili (1-11-sinf)